

lodiki skoro arhaistična, elementarna, v ritmiki izrazito češka, v harmoničnem oziru, dasi že pred kakimi dvajsetimi leti zložena, še danes marsikje presenetljiva. Občutje, ki leži v besedilu, je v glasbi, v orkestralnem in pevskem delu, mogočno potencirano, da je človek navsezadnje s sestrami poln težke bridkosti in grenkega jokú. Pri tej točki je orkester dokaj srečno soglašal s petjem in ga osvetljeval, marsikaka lepa posameznost nas je razveselila.

Glede deklamacije je pevovodja vsekako hotel v ritmu ohraniti značaj češkega besedila, pa bi bilo morda le boljše slovensko besedilo tako prirediti, da bi bilo zadoščeno češki glasbi in slovenskemu poudarku.

Fibichovo »Pomladno romanco« smo slišali že svoje dni pod istim vodstvom. Skladba se odlikuje po pestri, silno mehki inštrumentaciji in dobro zadetem, naivno radostnem značaju. Užgala pa ni tako kot nekdanj, zdelo se nam je, kakor da ta pomlad resnično tudi ni bila tako lahkonoža in mladostno sveža kot nekdanj.

Na občinstvo je med inštrumentalnimi deli najbolj učinkovala Premrlova »Solnčna pesem«. Nekaj zato, ker je bil to zopet »naše gore list«, največ morda zato, ker je tako ljubka in nežna in krotka in pohlevna, kakor je bil krotak in pohleven in ljubezniv in nežen pesnik nje besedila sv. Frančišek, mili asiški ubožec. In kljubu pestremu harmoničnemu odelu in ritmičnim posebnostim, ki s koreninami semtertja posegajo morda v gregorianski koral, je vendar jasna in vsakomur lahko dostopna in razumljiva. Podrobnejšo analizo je prinesel »Dom in Svet« l. 1916, str. 219 sl. Pri izvajanju je orkester nekoliko preveč v ospredje stopal, tako da je baritonista skoro popolnoma zatopil, dasi ni slabo pel, če sodimo po tistih mestih, kjer smo ga dobro slišali, kot n. pr. pri besedah: »Gorje mu, kdor umrje v smrtni pregrehi!« — te so nas v svoji preprostosti resnično pretresle. Tudi sicer se je v orkestru mnogokaj izgubilo, oziroma iz glasove mase se ni vselej to izobličilo, kar je bilo najvažnejše. Seveda je treba upoštevati, da so pri nas za enkrat razmere take, da orkestra ni mogoče dobiti za najpotrebnejše vaje. Če bi pri nas dirigenti zahtevali za vsak nastop z orkestrom po devet do petnajst vaj, kot jih zahtevajo nekateri najboljši nemški dirigenti, n. pr. Weingartner, potem bi bilo proizvajanje inštrumentalnih del sploh onemogočeno; prav zato moramo biti veseli, da taka dela sploh na vrsto pridejo, dasi se nam ne pokažejo v popolnoma nezastri lepoti.

Lajovičevi pesmi: »Pomladni spev« in »Črna lutnja« sta nam iznova vzbudili željo, da bi nam skladatelj podal kako večje delo — ne morda po notranji vrednosti in globokosti, zakaj v večje globine kot jih kaže n. pr. »Črna lutnja«, bi se marsikdo že težko ali vsaj ne rad spuščal. Saj več grenkega čuvstvovanja, takega bridkega, váse pogreznjenega glasbenega mysticizma skoraj resnično ni treba. Pač pa večje delo po zunanjem obsegu in aparatu v tej smeri, kot je »Gozdna samota«. Saj kali tiste velike sile so skrite malodane v vsaki njegovi krajši skladbi. Zbor je pesmi z eleganco pel, morebiti bi bilo treba drugo res za spoznanje počasneje peti, da bi bilo tisto milo-trpko čuvstvo v nas bolj zaživeło.

Adamič nam je drag znanec, vesel, skoroda malo razposajen fant s krivci za klobukom, smelostjo

v očeh, ki ga najširše občinstvo dobro razume in vselej s toploto v srcu pozdravi. Pa v čič je Adamiča dobro, malo da ne rečem predobro pogodil, zbor je z očitvidno slastjo ta zdravi, nekoliko srboriti realizem poudaril in dvakrat podčrtal, tako da ni šla niti najmanjša stvarca mimo pazljivih in zelo hvaležnih ušes.

Dr. Fr. K.

Razno.

Cankar — predavatelj.

Z Ivanom Cankarjem sem govoril enkrat, samo enkrat, in sicer v Trstu, kamor je hodil predavat na »Ljudski oder«. Bil sem takrat predsednik in nekak intendant tržaškega slovenskega gledališča, pa bi bil rad dobrih nasvetov glede repertoarja, a potihem sem upal, da ima morda Cankar kako svojo dramo v rokopisu, ki bi mi jo odstopil.

Dobil sem ga v hotelu »Balkan«, ko se je s četrtinko vina tikoma pred določenim časom pripravljval za predavanje tisti večer. Njegova redna slabost je menda bila, da si je šele v zadnjih hipih napisal, o čemer je hotel govoriti.

Ko sem mu povedal svojo željo, so se mu zasvetile oči:

»O, »Školjko«, Krajgherjevo »Školjko« uprizorite!«

»To sem itak hotel, pa —«

»Školjka« je pravi biser, velika umetnina! Vzemite mi!«

»Zaradi njene uprizoritve sem že pisal Schwentnerju.«

»Hitro jo spravite na oder, prosim Vaš!«

»Bojim se, da ne bo nič.«

»Kako, hudiča?«

»Prijetelji so me že opozorili, da pripravljajo nekateri hud protest proti tej igri, ker je menda pohujšljiva.«

»Ha - ha! O Trstu sem imel boljše mnenje!«

Smejal se je, da se je komaj pomiril.

»Ljudski oder«, ta prav lepa socialnodemokratska naprava, je takrat imel skoraj same dobre predavatelje. Med njimi sta bila posebno značilna, ugledna in priljubljena Ebin Kristan in Ivan Cankar.

Kristan je svoje predavanje zmerom prosto govoril, brez listkov v roki. Njegov slog je bil živahen in blesteč, vžigajoč in zveneč. K njegovim predavanjem so vreli zlasti delavci, a v velikem številu tudi razumnštvo.

Cankar je imel le »boljše« občinstvo; delavec navadno ni bilo dosti, a dvorana je bila zmerom nabito polna. Vsako Cankarjevo predavanje je bilo za nas pravi praznik.

Kristan je govoril samo o kakem perečem socialnem vprašanju. Predmet je obdelaval živahno, preprosto, razumljivo, pa tudi — demagoško. V svojih predavanjih je redno podavil nekaj požrešnih farjev in histeričnih redovnic, dodobra posekal klerikalnega zmaja in razrušil rimsko Cerkev. Vselej. Brez tega v njegovem predavanju ni bilo. Ko je davil, sekal in rušil, je dvorana odmevala ognjevitega ploskanja. Ob koncu je »vernike« zmerom potrdil v njihovi veri o bodočih socialističnih nebesih na zemlji. — Po predavanju je imel dolgotrajne seje z različnimi odbori; kajti bil je, kakor so mi pravili njegovi pristaši, silno marljiv in

vnet strankar, a kot človek srčno dober in vsem pravi vzor.

Ivan Cankar je bil drug mož. Govoril, to se pravi, bral je svoje predavanje nekako plašno, brez pretiraně vneme, lepo in brez elkovanja in podobnega spakovanja. Če se je spozabil in je dvignil oči, se mu je zateknilo in ni mogel naprej; kajti prosto govoriti ni znal. Med branjem si je nemirno segal v lase in se predal na stolu.

Tudi njegova predavanja so bila zmerom krasno obiskana. Med poslušalstvom je bilo, kakor sem že rekel, več razumništva kakor pa delavstva. Njegova predavanja so bila po slogu in besednih oblikah vselej nekaj sijajnega. Besede smo kar požirali, in v dvorani je bila tišina, da bi bil slišal, če bi bila iglica padla na tla. Delavce je motilo, da ni prosto govoril; naravnost uničevalna pa je bila njihova sodba zlasti zato, ker se ni nikoli niti z najmanjšo opombico doteknil Cerkev in cerkvenih ustanov. — Na svoj račun so šele prišli taki z demagoškimi rekli prepojeni »pristaši«, ko je začel govoriti o slovenskih rodoljubih in »kilovi« kulturi slovenskega naroda. Tu so tudi njemu živahno ploskali. Človek bi se bil lahko naglas smejal takemu pojavu, ker se je zdelo, da se Cankar norčuje iz vseh: rodoljubov, kulture in — svojih poslušalcev. Takrat je bila dnevna krilatica norčevanje iz nacionalizma, a samo slovenskega ali jugoslovanskega. Naši ciniki so znali prav lepo govoriti o drugih, tujih in nam sovražnih narodnostih.

Kljub temu pa je bila snov njegovih predavanj zmerom silno duhovita in vselej strogo kulturne smeri. Zdel se mi je zato kakor tisti svetopisemski Baal, ki je blagoslavljal, ko je hotel preklinjati; tudi takrat, ko je srdito šibal nepristno rodoljubarstvo, polizano frakarstvo in kulturno zaspanost, v kateri je po njegovem mnenju tičalo ubogo slovensko ljudstvo. Kajti vselej je stvar postavil tako, da smo videli tudi dosti svetlobe, kjer so se vlekle dolge sence. Značilno zanj je bilo tudi, da je misel nenadoma presekala, ko smo najbolj napeto pričakovali, kako jo bo razvozljajal. Ob tem logika ni trpela, tudi misel ne; saj smo si z njo sami lahko pomagali naprej.

Vsa njegova predavanja so napravljala na nas velik vtis. O Cankarju in njegovih besedah smo vselej radi razpravljali.

Po predavanju je postal čisto drug človek. Dokler je predaval, je bil resen in strog, da bi človek mislil: ta se pa ne bi znal pošaliti. A ko je vstal, se je nasmešnil in se šalil s prijatelji in znanci, ki so ga vzeli v svojo sredo in ga odvedli v gostilno in kavarno »Union«. Tu je bilo najbolje, če žensk ni bilo blizu; kajti mož se je prav hitro napil. Ko je bil vinski, ni znal več paziti na svoj jezik. Postal je siten in neroden, hudo zabavljiv in zafrkljiv. —

Njegov nasmeh sem poznal že od prej.

Pred kakimi petindvajsetimi leti pozimi sem moral spotoma v šolo v neki trgovini na Sv. Petra cesti v Ljubljani nekaj kupiti. Ko mi je prodajalec zavijal blago, je vstopil Cankar in si je kupil kos sira. Pod pazduho je tiščal zvitek papirja, in zeblo ga je, kakor sem videl.

»Aha, pisali bomo!« je dejal prodajalec in se je ozrl na zvitek.

Cankar je zardel in se je čudnozabavljivo nasmešnil, rekel pa ni nobene.

Tako se je smehljajal po predavanjih, če je kdo hvalil večer ali podobno.

Pretresljiv vtis, čeprav sem se morda nekoliko upiral nekaterim njegovim mislim, je napravilo name predavanje »Slovensko ljudstvo in slovenska kultura«. V tisto predavanje je zлил menda vso jezo in sovraštvo do stebrov naše družbe.

Ivan Zorec.

Akademija v »Unionu«. — Na akademiji, ki jo je priredil »Odbor Primork« dne 12. maja t. l. v Unionu v korist srednješolskemu dijaštvu iz zasedenega ozemlja in pesniku Jožefu Stritarju, sta poleg glasbenega sporeda predavala tudi pisatelja France Bevk in dr. Ivo Šorli. France Bevk je podal v kratkem govoru razvoj slovenskega slovstva na Goriškem od prvih početkov do današnjih dni. Slišali smo imena, o katerih smo komaj vedeli ali katere smo že davno pozabili. Od Fra Alasia do Samarippa in Ivana Svetokriškega do najmlajših je dolga in lepa pot. Prvi goriški pesnik Stanič, ta simpatična, tiha in delavna kanalska osebnost, je tvorila prvi vrhunec v goriškem slovstvu. Bil je nekak predhodnik najznačilnejšega in največjega predstavitelja goriškega slovstva, Simona Gregorčiča, pesnika našega juga. Nič z manjšim ponosom se naš Goričan ne spominja epičnega pesnika Kobaričana Krilana. Tudi na pisateljico Pavlino Pajkovo je ponosen in celo beneškega Slovenca Trinka-Zamejskega prišteva danes med svoje, ker jih ne loči državna meja. Spomnil se je tudi po vsi pravici na veliko osebnost Mahničevó z njegovim »Rimskim katolikom«, na Simona Rutarja in njegovo vrlo »Zgodovino«, na Štreklja in njegove »Slovenske narodne pesmi«. Še vse lepše je zastopana moderna doba, ki je obetala Goriški velik pomen v naši kulturi in lepe sadove. Ta doba je dala Goriški novelista in romanopisca dr. Ivo Šorlija, ki je uvedel prvi v naše slovstvo problem nadčloveka; dalje pesnika in zgodovinskega pisatelja tolminskega dr. Ivo Preglja; modernega leposlovca in prevajalca Antona Budala-Pastuškina; umirjenega realista Lojzeta Remca; pisatelja zanimivih črtic in literarnih razprav Venceslava Beleta; refleksivnega novelista Narteja Velikonjo; pisatelja »morskih« novelic Pahorja itd. Pesnike nam je dala Goriška: tihega, tu pa tam strastveno razbrzdanega Alojzija Gradnika; samega vase zatopljenega ekspresionističnega lirika Joža Lovrenčiča; Igo Grudna, Janko Samca, Milana Kureta, Stano Kosovela in druge. — Na koncu predavanja je pisatelj omenil tudi komponiste in slikarje, da je bila slika popolnejša.

Dr. Ivo Šorli je bral lastno grotesko o dveh Tolmincih, ki sta se prepirala, kdo izmed njiju se bo drugemu ognil na brvi. Ta groteska je vzeta iz cikla šegavih tolminskih grotesk, ki imajo satirično jedro; pisana je živo in v pristnih tolminskih dialogih in šalah, da jo vsakdo uživa, a najbolj ta, ki je sam Tolminec. Zato je bilo to podajanje dobro in zanimivo, četudi malo dolgo.